H A D A D V I D É K É N E K

H I T V I L Á G A A Z I S K O L Á Z Á S

T Ü K R É B E N

B á r d i F e r e n c

d o k t o r i é r t e k e z é s e .

„Méliusz", könyvkereskedés.

A 1472

B e v e z e t é s .

Magyarország kevéssé ismert és sok tekintetben elhanyagolt része a Szilágyság.Itt még nem kutatott földrajzilag magyar kutatócsoport az utóbbi évtizedekben.Magyarországtól 22 éven át elszakitotta a románhatár.S midőn a bécsi döntés /1940/ után ismét visszakerült Magyarországhoz,nagy érdeklődéssel tekintettünk azon kérdés felé,hogy milyen ez a terület néprajzilag és mit változtatott rajta a román uralom.

Erre a kérdésre kiván választ adni a debreceni Tisza István Tudományegyetem Földrajzi Intézetének igazgatója: dr.Milleker Rezső professzor ur,aki 1942.év nyarán föld- és néprajzi kutatócsoportot vezetett a Szilágysági-bükk területének felkutatására s adatainak feldolgozására és feltárására.Ezzel a kutatócsoporttal együtt tanulmányoztam én is a helyszinen a népi és vallási hitvilágot.E helyszini tanulmány anyaga képezi jelen értekezésem főrészét.Bővitettem ezt az anyagot a hitvilággal foglalkozó szakmunkák felhasználásával is és sok értékes adatot meritettem belőlük.

Mivel a vallási hitvilágot a vele rokon népi hitvilágtól élesen elválasztani nem lehet,az elválasztás megkisérlésével nem is foglalkozom,hanem a népi hitvilág adatait a vallási hitvilágéval együtt tárgyalom.Végül pedig a feldolgozott anyagot kapcsolatba hozom a magyarság szellemi néprajzával,rámutatok annak egységére,valamint az iskolázástól és kulturától függő voltára.

Debrecen,1944.április 28.

Bárdi Ferenc

„Méliusz", könyvkereskedés.

H a d a d é s v i d é k e .

Szilágy vármegye északkeleti részén,a Szamos és a Kraszna által bezárt erdős,hegyes vidéken terül el Hadad.Közigazgatásilag a szilágycsehi járáshoz tartozik.A magyarokon kivül németek és románok is laknak itt.Az Árpádok korában még szinmagyar település volt és még a pragmatika szankció korában is a lakosság többsége magyar volt.A sok háboruban azonban kipusztult a magyarság s helyükre a Wesselényiek németeket telepitettek és románok költöztek be.A 22 évig tartó román uralom a még megmaradt magyarságot ismét pusztitotta és erőszakosan románositotta.Gombamódra szaporodtak a román telepek még a szinmagyar falvakban is.Ezeknek a telepeknek a lakossága részben Romániából költözött ide,részben népszaporodás következtében tömörült össze.E nemzetiségek jelenleg politikai ok miatt egymással nem élnek békességben.De eltérés mutatkozik vallási tekintetben is.A magyarok református vallásuak,a németek evangélikusok és baptisták,a románok pedig görög katholikusok.A hármas nemzetiségi és vallási megoszlás a hitvilágban is eltérést mutat még ugyanazon faluban is.

Összesen 11 községet sorolok ide,még pedig: Hadad,Hadadnádasd,Hadadgyőrtelek,Kisnyires,Bikáczfal-

„Mélusz", könyvkereskedés.

va,Somfalu,Bogdánd,Szilágykorond,Bábcza,Rákosterebes és Nántü.Az utóbbi közigazgatásilag már Szatmár vármegyéhez tartozik,földrajzilag azonban a Szilágysági-bükk délnyugati szélén fekszik.

A lakosság Hadadon,Hadadnádasdon és Bogdándon tulnyomó részben magyar,mig a többi falvakban tulmyomóan román.

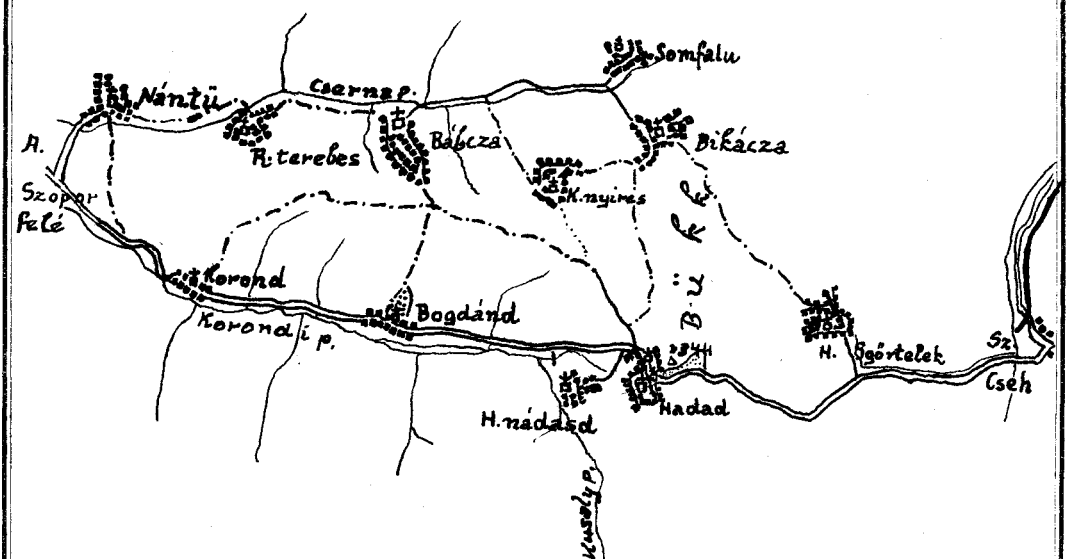

Hadad és vidéke
Mérték 1:2oo.ooo.

Hadad és vidéke 1383-ban még királyi birtok volt./A.III.489-497./ Régi vára még 1733-ban megvolt, /A.III.474./ de ma már csak törmelék található a he-

„Méliusz", könyvkereskedás.

lyén.Ennek a várnak volt a tartozéka Hadad és vidéke, melynek legelső ismeretes határbejárása 1383-ban volt. Ekkor ajándékozta el Nagy Lajos király özvegye: Mária királyné a Kusalyi Jakcsi mester fiainak,még pedig Györgynek,Istvánnak,Andrásnak,Dénesnek és Dávidnak, akiknek örökösei a birtokot 1451-ig megtartották.Azután a birtok több tulajdonos között oszlik meg,de magyar kézen marad.A román uralom alatt azonban 1924-től kezdve többször is volt földosztás.Tulajdonosaiktól gróf Dégenfeld Miksától 2475 k.holdat,báró Wesselényi Miklóstól pedig 2084 k.holdat vettek el és legtöbb részét a románok között osztották szét./Szilágycsehi román falusi bíróság földreform osztályának 226/1935.sz.végzése/ B.1-2.oldal./.Magyar ember keveset kapott belőle.Még a németség is többet kapott a magyarnál.Igy a románság tekintélyes birtokot szerzett,a magyarság ellenben elszegényedett.

A terület nagyrésze erdőség,csak a lapályos helyeken vannak szántóföldek.Igy a lakosság főfoglalkozása kisebb részben fakitermelés,nagyobb részben pedig mezőgazdaság.Közlekedési utjai hihetetlenül rosszak.Vasuti állomása 12-2o km.távolságra van,azonban az odavezető ut nagymértékü elhanyagoltsága a területet lezárja a közlekedés számára és elzárja a világtól.Igy terményeit értékesiteni nehezen tudja és a lakosság szegény marad.

„Méliusz', könyvkereskedés.

Ujabban a magyar királyi kormány megkezdte az elhanyagolt uthálózat épitését,hogy ezt a területet is bekapcsolja az ország kereskedelmi vérkeringésébe s remélhető,hogy ezáltal ismertebb lesz ez az elhanyagolt és mostoha része az országnak.

H a d a d .

Hegyoldalban épült 2113 lelkes magyar község. A szilágycsehi járáshoz tartozik és vasutállomása is Szilágycseh,mely 12 km.-re van.A 2113 lélekből 117o magyar és református vallásu,713 evangélikus és baptista német,13o zsidó és loo görög katholikus román. Papjuk csak a reformátusoknak,az evangélikus németeknek és a baptistáknak van,mig a görög katholikus pap Hadadgyőrtelekről jár át lelkigondozás végett s ekkor istenitiszteletet magánházban tartanak.

A református vallásu magyaroknak régi,diszes templomuk van.Épitésének idejét és a református egyház keletkezését pontosan nem tudjuk megállapitani,de azt biztosan tudjuk,hogy a XVI.sz.-ban már létezett. Ugyanis 1609-ben a református papot elakarták távolitani s a helyére katholikus papot hozni,de a kolozsvári országgyülés nem engedte./A.III.489-497/.A torony alapjának ásása alkalmával csontvázakra,ezekkel egy

„Méliusz', könyvkereskedés.

aranyos nyakékre és egy arany gyürüre akadtak,melyek a XVI.sz.-ból származnak.Legrégibb klenodiuma egy arannyal futtatott ezüst pohár 1654-ből való s egy óntányéron 1798 olvasható.A román megszállás kezdetéig egytermes felekezeti iskolájuk volt,de nem birták fenntartani és átadták a román államnak,mely románositani akarván három tanerősre bővitette ki.Mivel a román állam a magyar nyelv iskolai tanitását szigoruan tiltotta,kénytelenek voltak nagy anyagi megerőltetéssel egy másik iskolát és óvodát épiteni,hogy biztositthassák a gyermekek számára a magyar nyelv tanulását.

Schnell Ferenc vezetőjegyző a következőkben vázolta a falu lelkivilágát: Templomjáró és templomszerető nép ez.A papot nagy tiszteletben tartják s a szavára hallgatnak,hibáival szemben nem tulságosan szigoruak,mert egyszerüen embernek tartják.Elvárják a paptól,hogy megházasodjék,házaikban is felkeresse őket és együtt is nézzenek a kancsó aljára.A dijlevelet azonban csökkenteni szeretnék,mert nagyon szegény a nép,elszegényedett a megszállás alatt.Nem babonás a lakosság és az Istenről alkotott felfogásuk olyan, amilyennek a református lelkipásztor a szószéki forgolódásában kialakitotta.Régi magyaros szokásokat a fiatal nemzedék nem ápol,legfeljebb az öregek lelkében él,de ők sem nagyon tartják.A román uralom alól való megszabadulás a lelkiéletnek uj fejlődést adott.

„Mélius" könyvkereskedés.

Kulcsár Péter,a református egyház kurátora is sokat beszélt a falu életéről.A lelkipásztorunk az 1941-es esztendő őszén meghalt s ez kedvezőtlen hatással van a nép lelkivilágának alakulására.Rendes lelkészünk még nincsen s a lelkészi szolgálatot helyettes lelkész végzi,aki Leléből jár át vasárnaponként predikálni.Az igy elérhető hatás természetesen nem olyan,mint a meghalt lelkipásztorunké volt.

Az egyház a román megszállás alatt elszegényedett.A templomot és az iskolát anyagi fedezet hiányában nem tudjuk javitani,pedig a templomba becsorog az esővíz.Az egyháziadót nem fizetik rendesen.A megszállás alatt közös kezelésben volt az adó,de a románok az egyháziadót sohasem szorgalmazták s igy az egyébként is nagy teher alatt nyögő nép elszokott a fizetéstől.Ujabb időben már az egyháziélet nagy átalakuláson megy át.Sok régi és jó-szokás elmaradt,melyről az öregek sokat beszélnek.A gyermekek és a szülők szeretik az iskolát és a templomot.Szorgalmasan járnak vasárnapi-iskolába,bibliaórára és dalárdába.

A templomi ülésrendet a prezsbitérum állapitotta meg.Külön ülnek a férfiak és a nők,de külön helyük van a gyermekeknek,fiataloknak és öregeknek is. A kivonulás is a régen megszokott sorrendben történik először a gyermekek,azután az ifjak,majd a felnőttek, végül az öregek mennek haza.Az egyházban és a prezs-

„Méliusz" könyvkereskedés.

bitériumban békesség uralkodik.A református nép nem babonás,ellenben az oláhok nagyon babonásak.

Máté Mária tanitónő az egyházi életet a következőképen látja: Az elhalt lelkipásztor testvér-bátyja volt,aki a gyülekezetét nagyon rendben tartotta.Az egyre növekedő erkölcstelenséggel szemben az egyházi fegyelmezéssel védekezett.Bár a vétkeseket nem tiltotta el nyiltan az urvacsorától,mert el sem jöttek az urvacsorához.Vétkes lélekkel nem mertek a lelkipásztor szeme elé kerülni.Szerették is a hivek és nagy tekintélye volt még a románok előtt is.Kétszer is elvitték a románok,mert a templomban "Ne csüggedj el kicsiny sereg" és "Hogy a babiloni vizeknél ültünk" kezdetű énekeket énekeltette.Megfélemliteni azonban a fogsággal sem tudták.Latba vetette tekintélyét azért,hogy a román csendőrséget elhelyezzék a paróchiával szemközti házból,mert ott kinozták az ártatlan magyarokat,akiknek jajgatása áthallatszott és évekig nem tudtak az udvarra kimenni csak vattával a fülükben.Sokat mondogatta,hogy csak addig szeretne még élni,amig eljön ismét a magyar hadsereg Hadadra.Ezt a kérését a jó Isten meg is hallgatta,mert a bevonuló dicsőséges magyar hadsereg fogadásánál ő volt a főrendező.

A hivek lelkivilágát a lelkipásztor kezében tartotta.A szószéki munka,vagyis a predikáció a hive-

„Mélusz" könyvkereskedés.

ket hatalmában tartotta.Megnehezitette a lelki munkát azon körülmény,hogy sokan mentek a faluból a közelebbi városokba és eltanulták a városi világnézetet.Sok szülő a középfoku iskolában tanittatta a gyermekét,akik hazajövén hozták a kulturát a faluba.Ez viszont könnyebbé tette e lelkigondozást.Ezeknek tulajdonitható,hogy ma már nem babonásak az emberek.A városi élet és a lelkipásztori munka nagyon meglátszik a gyülekezeten.Bár a románok még mindig babonásak,de a mi hiveink már nem tanulják el,sőt inkább lenézik és kinevetik őket érte.A románok zárkózottak és különösen babonás szokásaikat titkolják.

Kulcsár Margit óvodai felügyelőnő sok régi szokásról hallott,ezeket azonban ma már nem tartják. Azért most is hallja néha,hogy a kisgyermeknek mákot főznek,hogy aludni tudjon,továbbá 6 hetes kora előtt nem hagyják egyedül a bölcsőben,mert az ördög elviszi. Ellenszerül két seprőt keresztbe fektetnek a bölcső felett.Dagasztó asszony ne vegyen vizet a szájába,mert lágy lesz a tészta.Pénteken nem szabad kenyeret sütni,mert egy asszony pénteken sütött és a kemencéből kicsapó láng megégette.Kedden és pénteken nem szabad fonni,mert szövéskor a fonál elszakad.Szemetet a küszöbön befelé kell seperni,mert a szerencsét seprik be vele s ha pedig befelé seprik,ugy meghal valaki a

„Mélusz" könyvkereskedés.

családban.Üres vedret nem szabad a házba vinni,mert szegénység lesz.Fütyülni nem szabad a házban,mikor a kotló ül,mert beleful a csirke a tojásba.Az esküvőről hazatérő asszony elé seprőt tesznek s ha felveszi ügyes,ha otthagyja lusta asszony lesz belőle.Esküvőn az asszony törekedjék az ura lábára rálépni,mert akkor ő lesz az ur a házban és törekedjék az esküvőről menet az ura előtt kilépni a templom küszöbén,hogy az ő akarata teljesedjék s nem az uráé.Ujévben nem szabad szárnyast enni,mert elrepül a szerencse egész esztendőben.Nagypénteken a folyóvizet a kezükkel átdobják a fejük felett,miközben ezt mondják:"Akkor lássam ezt a vizet,amikor a poklot és akkor lássam a szeplőt, amikor ezt a vizet." Az első tavaszi fecske látásakor pedig ezt kiáltják:"Fecskét látok,szeplőt hányok." Szent-György napkor csipkerózsát tesznek az ablakba és a kapufélfára,hogy az ördög elkerülje a házat,mert ekkor szokott járni,még pedig éjjel 12 óra és 1 óra között.Azt is mondják,hogy ilyenkor szedi össze a páfrány virágát és azért nincs a páfránynak virága.Szántásnál az ekét nem szabad másnapig a földben hagyni, mert nem terem semmi.Az a leány,aki karácsonykor éjjel 12 órakor,meztelenül merően a tükörbe néz,annak közvetlenül a lefekvés utáni álmában megjelenik a jövendőbeli férje.Ha fiatalember lányos házhoz megy és a macska hozzádörgölődik,azt jelenti,hogy attól a ház

„Méliusz" könyvkereskedés.

tól fog nősülni.Karácsony estéjén a leányok öleljenek fel annyi fát,amennyit birnak és ha páros a fadarab, ugy ujévre férjhez mennek,különben nem.A küszöb alá nadragulyát kell ásni,mert akkor nem viheti el senki a szerencsét.Akinek görcs huzza a lábát,tartson vasat az ágya végében.

Szabó Mihályné,született Pretli Mária a románság hitvilágára vonatkozó adatokat mondott el.Az ura református magyar,ő maga pedig román és g.katholikus vallásu.Régebben nagyon babonásak voltak a románok,de ma már nem hisznek benne.Még ma is ugy tartják hogy a keresztutról szedett virágot nem szabad a szobába bevinni,mert nem nyilik ki.Midőn beteg testet valami edénybe belemosnak és az edényt a vizzel kiteszik a keresztutra,ha valaki felveszi,a betegség ráragad. Ismert egy beteg embert,aki a cementkuthoz ötödik házban lakik és Szabó Mihálynak,vagy másképen Szityu-nak hivják,aki nagyon beteg volt,még az arca is elferdült, mert az örökségért megbabonázták.Elment a javasasszonyhoz,aki meggyógyitotta és az arca is visszafordult.Lakott a faluban egy varázsló öreg ember,akit két leány alaposan megtáncoltatott és alig tudott haza menni.Ez az öreg ember egyszer a mezőre menet találkozott egy szamárral és a szamár köszöntötte őt,de ő nem fogadta a szamár köszöntését.Visszajövet ismét köszönt a szamár,de az ember ismét nem fogadta.Ekkor

„Mólusz" könyvkereskedés.

a szamár megkérdezte,hogy miért nem fogadod a köszöntésemet,de az ember erre sem felelt,mertha felelt volna,ugy baja lett volna.Ilyenkor az embernek imádkozni kell és Istent emlegetni és nem esik baja.Az ördögök éjjel 12 és 1 óra között járnak,ilyenkor nem szabad kimennei a házból,különösen a keresztutra nem,mert aki megállitja az ördögöt,az meghal.

Elmondja azt is,hogy egyszer megakarták őt rontani.Rongyokba göngyölve egy reggel csomagot találtak a küszöbön.Volt benne kukoricatorzsa,egér,bors,kender,darabos-só,kenyérhéj,paszuly,szurok,fonál,almahéj körülcakkozva és a férje hajából egy kevéske.Majd egy hét mulva egy reggel levelet találtak a kilincsen,melyben ez állt:"Juliska néném,/ez az ő anyósa,aki ellenezte a házasságot/ mindent ugy csináltam,amint mondtad, de nem sikerült.Még mást is megpróbálok,ugy ahogy én hallottam."

A leányok hajat mosnak a székfüvirág főzött levével,mert ez a hajat sárgitja és még jobban sárgit, ha egy tojás sárgáját is ütnek bele.Ugy mondják,hogy a disznót tengerivel,a legényt pedig a szép leány orcájával lehet csalni.Bár sokszor nem a szépség hat,hanem a kedvesség.Ujévben éjfélkor a leányok megrugják a tyukólat és ha kakas szólal meg férjhez mennek abban az esztendőben,de ha tyuk szólal meg,akkor nem. A tojást óévkor vizbe ütik és meglátják benne a jövendő-

„Méliusz', könyvkereskedás.

belit.Szent-János napkor János virágot szednek /apró pici virág s a közepe fekete/,melyet zsacskóban a fejük alá tesznek és nem esznek egész nap.Este egy darab kenyeret zsiroznak s felét megeszik,majd egy pohár vizet töltenek,de felét ennek is megisszák,a másik felét pedig a kenyérrel együtt az ágy mellé teszik.Akkor éjjel megálmodják,hogy ki lesz a jövendőbeli.Katalin napkor pedig a legények cselekednek hasonlóképen.Szoktak még tésztát is gyurni és gombócokra osztják.Mindenik gombócba egy kis cédulát tesznek, melyre egy férfinév van irva.A tésztát megfőzik s amelyik először jön fel a viz szinére kiveszik,majd felbontják és olyan nevű lesz a férj,amilyen a cédulára irva van.Ünnepekre uj ruhát készitenek s ugy mennek a templomba,de ha nincs uj,elmennek az ócskában is.A fiuk és leányok páros játékokat is játszanak és néha még csókolóznak is,de a határt szigoruan megtartják.A román nép nagyon vallásos,a papjának vakon engedelmeskedik.A templomba szorgalmasan eljárnak.Bár Hadadon kevés a román,mintegy loo lélek,de sokkal többen voltak a magyarok bevonulása előtt,sokan a magyaroktól való félelem miatt elköltöztek Romániába.A pópa minden második vasárnap jár át predikálni Hadadgyörtelekről s az istenitiszteletet magánházban tartják.Ezenkivül nincs más istenitiszteleti alkalom. A bibliát nem olvassák és nem is ismerik,azt csak a pap

„Méliusz", könyvkereskedés.

olvassa és magyarázza.A román nemzeti szokásaikat a magyarok bevonulása óta nem tartják.

Kulcsár Jánosné,született Saltner Erzsébet a baptisták életéről mondott el értékes adatokat.Maga a predikátor ridegen elzárkózott minden felvilágositás elől,emiatt Kulcsárné tájékoztatása az egyetlen rájuk nézve.

A gyülekezet hozzávetőlegesen 12o tagból áll. A baptizmust egy Balogh István nevű ember hozta Hadadra,aki Amerikában ismerkedett meg vele.Egyháziadót nem vetnek ki,hanem önkéntes megajánlás van,mely 1941 évben 385 pengő volt.Ebből tartják el a gyülekezeti életet.A predikátorok nem kapnak fizetést,hanem mezei munkából élnek és ingyen szolgálnak a gyülekezetben.A mostani predikátorok Weniger András és Löscher György az istenitiszteletet vasárnap d.e.9 órától 11 óráig és d.u.4 órától 6 óráig tartják.A gyermekeknek külön vasárnapi-iskolát tartanak,az ifjak az ifjusági egyletben,a felnőttek pedig a bibliakörben is kapnak szükségletüknek megfelelően igehirdetést.Ezeken mindenki bizonyságot tesz hitéről,még a gyermekek is.Szigoru egyházfegyelmet tartanak,aki káromkodik,részeges életet folytat,vagy más nagy bünöket követ el,azt kizárják a gyülekezetből.Csak megtért hivő emberek lehetnek a baptista gyülekezet tagjai.A német lutheránusokkal közösséget nem vállalnak,mert a papjuk buj-

„Méliusz", könyvkereskedés.

togatja a népet ellenük.Ezért is bizalmatlanok mindenkivel szemben.Az imaházukat saját erejükből épitették, bár az amerikai baptista testvérek is küldtek támogatást.A baptisták semmi babonában nem hisznek,nemzeti szokásokat nem tartanak és minden második vasárnap magyar nyelven predikálnak,pedig az anyanyelvük német. Vannak a gyülekezetben magyar baptisták is és az ő kedvükért predikálnak magyarul.Emiatt sok harc van a gyülekezetben ma is,mert sokan a magyar predikálást nem helyeslik.A predikátor azt mondja,hogy mivel a magyar baptisták nem értik a német predikációt,magyar nyelven kell nekik beszélni.

Aikelén Adalbert német lutheránus lelkész a lutheránus németekről ezeket mondotta:"Az itteni németeket 177o-ben Wesselényi báró telepitette ide Bádendurlachból s abban az időben főként iparosok voltak. A gyülekezet 177o óta existál,bár az első papi szerződés 1781-ből való.Anyakönyvet 1777-tól,egyházi krónikát pedig 1844-től vezetnek.A mostani templom 1896-ban épült 2 haranggal,oltárral s az oltárkép 6oo éves. Összesen 6oo ülőhely van benne.Az iskola 2 tanerős 114 gyermekkel.Egy régebbi lelkész 1921-ben Berlinben megismerkedett a baptizmussal s hazajövén elterjesztette itt és azóta vannak Hadadon Baptisták.

Templomjáró és templomszerető nép ez. Megülnek a templomban vasárnap délután két órától hat óra-

...ilusz', könyvkereskedés.

ig is. Korcsmába nem járnak, hanem józanéletüek és kibékülnek a haragossal az urvacsora előtt. Urvacsorával rendesen élnek és nem babonásak. A kérőszóra hamar hallgatnak, amit az is bizonyit, hogy régebben köténnyel jártak a templomba, de az első intésre elhagyták. A templomból a régen megszokottá vált szép rendben távoznak el, előbb a gyermekek, azután az ifjak, majd a felnőttek s végül az öregek. Bár a németség lutheránus és baptista csoportra oszlik, de a baptistákkal nem barátkoznak. Ha a családban valaki baptista lesz, elidegenednek egymástól. A baptisták magukat jóknak tartják s mindenkit rossznak, aki nem baptista.

Hadad
német Luth. templom
Foto: S. K.

Hadad.
Látkép a ref. templom tornyából. A német templom és városrész.
F: T. L.

„Méliusz", könyvkereskedés.

A lutheránus németség között szokásban van a leányszöktetés,de csaknem mindig házassággal végződik. A nép nem tartja bünnek és nem botránkoznak meg rajta.

Az eljegyzést imádsággal kezdik meg.Esküvő előtt pedig a templomban kátékikérdezés van,majd jótanácsokat ad a pap s azután ismét imádkoznak.Ezt követi a polgári házasság,majd az egyházi esküvő.A szegények házasságánál a rokonok és a vendégek segitenek. Nagy lakodalom kevés van s a meghivottak rendszerint élelem ajándékot visznek.

Régi germán szokás szerint,amikor a vőlegény a leányért megy,bezárják a kaput előtte.Zörgetésére megkérdezik,hogy ki jön?,mire a vőlegény felel és azután vezetik be a házba.Ekkor egy csunya leányt vezetnek elébe s megkérdezik,hogy ezt a leányt keresi-e? Erre a vőlegény azt feleli,hogy nem.Azután elébe vezetnek egy szép leányt és hasonlóképen történik a kérdezés és a felelet.Végül előhivják a menyasszonyt és ismét megkérdezik a vőlegényt,aki ekkor kéri meg a leány kezét.

Az ifju házasok a házasság-kötés utáni első vasárnap templomba mennek. A gyermekágyas asszony pedig négy hét mulva jön először templomba s ez az első kimenője is. A gyermeket születése után nyolc nap mulva hozzák keresztelni. Keresztelőkor lakomát nem tartanak. A gyermekek és a szülők szeretik az iskolát

„Méliusz', könyvkereskedés.

és szivesen járnak még a vasárnapi iskolába is. A tanitó sokat tornáztat, mindennap van futás a szemben álló hegytetőre, mely legalább egy kilométer.

Régi germán szokás az is, hogy buzavirágzáskor a fuvószenekar bejárja a határt egyik vasárnap délután és vallásos dalokat játszik, az ifjuság pedig kiséri. Eredetileg jégellenes cselekmény volt ez.

Másik régi germán szokás szerint a téli és nyári napfordulókor / december 21. és junius 21./ a hegytetőn tüzet gyujtanak és azt körültáncolják. Wodán eredetü ünnep s nemzeti jelleggel és tartalommal bir.

A karácsonyi ünnepélyeket a templomban rendezik s azon a gyermekek verseket mondanak. Ilyenkor a szülők és gyermekek kölcsönösen megajándékozzák egymást, majd karácsonyi énekeket énekelnek, végül pedig a paphoz mennek ünnepelni. Karácsony szombatján éjfélkor istenitiszteletet is tartanak. Ujév éjszakáján pedig a templom tornyában fuvószenekar játszik, eltemeti az óévet és köszönti az ujat.

Harangozáskor áhitatos csendbe merülnek és mintegy két percig imádkoznak saját fogalmazásban.

Kenyérdagasztáskor és kenyérszegéskor keresztet vetnek a tésztára. A lehullott kenyérdarabot felveszik a földről, megcsókolják és megeszik. A temetésre nemcsak a rokonság, hanem az egész nép eljön és el-

„Méliusz“ könyvkereskedés.

kisérik az elhunytat a temetőbe. A temetés befejeztekor pedig a családból valaki megköszöni a kiséretet.

Megfigyeltem, hogy a magyarság hatása elől amely hatás a hitvilág terén is észlelhető, a németség elzárkózni nem tud. Ismeretes elöttünk a 13.-as számmal és a pénteki nappal kapcsolatos és szerencsétlenséget jövendölő mondás. Bal szem és bal tenyér viszketése örömöt, jobb szem és jobb tenyéré szomoruságot jelent. Ezek azonban inkább az öregek között képezik a beszéd tárgyát. Régi nemzeti hagyományaikhoz és nyelvükhöz ragaszkodnak."

Dr. Frenkel Mér orvos a zsidókról a következőkben nyilatkozik. Az orthodox zsidó hitközség 22 családból áll. A zsidók nem babonásak, ellenben a románok igen és még a cigányok között is akad babona. Az itteni zsidóság el van zárva a világtól és nem talál kapcsolatot a nemzetközi zsidósággal, igy az élete csendes és zárkozott. A zsidóüldözéshez már hozzászoktak és ezért zárkózottak. Mint orvos 8 községben teljesit szolgálatot, de babonás és kuruzsló asszonyról nem tud. Ha van is ilyen, azt neki mint orvosnak nem is merik megmondani.

„Mélinusz" könyvkereskedés.

H a d a d n á d a s d .

H.nádasd
ref. templom
Foto: S.K.

Hadadtól délnyugati irányban mintegy három kilométerre épült a 928 lelkes Hadadnádasd. Hadaddal együtt a szilágycsehi járáshoz tartozik és a jegyzője is közös Hadadéval. Református magyar község. Birtoklásának története egybeesik Hadadéval, hiszen a hadadi vár tartozéka volt mindig. Határbejárása 1383.-ban volt Hadaddal együtt, amikor is Nagy Lajos király özvegye Mária királyné adományozta ezt a birtokot is a Kusályi Jakcsi mester fiainak. Ezek ivadékainak kihalása után kapta meg a birtokot báró Wesselényi Ferenc 1564.-ben hadiszolgálatai jutalmául Báthori István fejedelemtől. A falu nagyrésze ma is Wesselényi birtok. 1682. előtt elpusztult az egész falu, mert a németek felégették. Nádasdnak 1470. év körül már kőtemploma volt. Ma is meglévő temploma 1753.-ban épült, 1841.-ben bővitették s 1857.-ben kőtornyot épitettek hozzá. /Á.IV.134-141./.

„Mólusz" könyvkereskedés.

Református egyháza Hadad filiája volt 1763.-ig s azóta anyaegyház. Kegyszerei közül legrégibb az 1753.-ból való aranyozott ezüst pohár. Iskolája 1898.-ban épült, egy tanteremmel, de később átadták az államnak s most ismét egyházi iskola három tantermesre kibővitve. A román állam külön állami iskolát épitett, mely két tanerővel ma is müködik, mint állami iskola.

Bartha Miklós lelkipásztor a református hitéletről nyilatkozott. A református egyház 657 lélekből áll. Baptista is van mintegy 200 s azonkivül néhány zsidó és oláh is él, de elenyésző csekély számban. Baptista egyház csak az első világháboru óta existál. Megalakulása két sértődött református gazda müve. Az akkori református kurátor bort lopott az egyháztól s amikor nem választották meg ismét kurátornak, megsértödött. Egy másik gazda, A. Szabó Mihály pedig azért sértődött meg, mert nem választották meg birónak. Ez a két ember megismerkedett a hadadi baptistákkal és először csak a saját rokonságukban, később nyilvánosan is terjesztették az uj vallást. Az ujonnan alakult gyülekezet első tagjai is különféle bünökben élő emberekből kerültek ki, mint templomkerülés, lopás, gyermekelhajtás, részegeskedés, de a mai baptisták már rendes emberek.

A falu népe általában nem babonás, de az öre-

„Méliusz" könyvkereskedés.

gek még hisznek a kuruzslásban. Ha a tehén nem ad elegendő tejet, azt mondják, hogy valaki elvitte és elmennek Badacsonyba egy oláh varázsló asszonyhoz, aki hitök szerint visszaadja a tejet. Egy fiatal menyasszony nem engedte férjét magához közeledni, letépte a koszorut magáról. Erre rokonsága elment a varázslóhoz és azt mondják segitett is. A vasárnapot rendesen megünneplik és nem dolgoznak. A református ember még elmegy vasárnap fuvarba, de a baptista már nem, sőt vasárnap pénzzel sem foglalkoznak, nem főznek és nem eszik meg a más által vasárnap fözött ételt sem. A református férfiak András napkor, a leányok pedig Katalin napkor egész nap bőjtölnek és azt hiszik,hogy a következő éjjel álmukban meglátják a jövendőbelit. Ujévben a leányok vizbe ólmot öntenek s amilyen alakhoz hasonlit az ólom, olyanféle mester lesz az ura. Ugyancsak ujévkor a leányok éjfélkor a disznóólat megrugják és ahányat röffen a disznó, annyi év mulva megy férjhez a leány. Ugyancsak ujévkor a disznóhoz lopakodva egy szalmaszálat huznak ki alóla és ha a disznó nem röffen azt jelenti, hogy az akkori udvarlójához megy a leányzó. Szent-György napkor csipkerózsaágat tüznek a kapura, hogy az ördögöt távol-tartsák. Szerencsétlennek tartják a 13-as számot és a pénteki napot is. Az ifjuság nagy része azonban nem hisz ezekben a babonákban. Szeretnek templomba járni és énekel-

„Mélius" könyvkereskedés.

ni. Ha pedig valaki babonás közülük, azzal nem igen lehet józanul beszélni. András estéjén két szál gyertyát kézbe véve a tükör elé állanak és azt hiszik, hogy meglátják a jövendőbelijüket, ugyszintén akkor is, ha lefekvés előtt fehérmálét esznek. /Fehérmálé az, amelyik a földből fehéren buvik elő./. Ujév hajnalán a leányok aranyos-vizet visznek mosdani szépitő szernek a szeplő ellen. Aki éjjel 12 éra és 1 óra között először merit vizet a kutból, azé az aranyos-viz. Ezután a kutat szalmával, vagy ruhával betakarják és ezzel jelzik, hogy már meritettek a kutból. Pálfordulászkor a hagymát megforditják, hogy ne csirázzon. Péter napja előtt a szénát begyüjtik, mert Péter bácsi megitatja, vagyis sok eső lesz. Péter napjára el kell rakni a hagymát és káposztát, mert nem lesz feje. A megigézett állatokkal faszenet, faszenes vizet étetnek, vagy itatnak gyógyszerül.

Általában kevés analfabéta van a faluban, hiszen szerétnek iskolába járni, bár a munkaidőben sokszor elkérik a gyermeket az iskolából. A sátoros ünnepet három napon át ünneplik, de urvacsorát csak az első napján osztanak. A román uralom idejéből nagy kulturális elmaradottság tapasztalható. A református nőszövetség keretében tartott közmüvelődési előadásokat a románok betiltották. A magyarságot üldözték és elnyomták.

„Mélusz", könyvkereskedés.

Hadadnádasd
bapt. imaházban

Foto: S. U.

Kaszta András baptista predikátor a gyülekezeti életről igy nyilatkozott. Hivatalosan 1922.-ben alakult a gyülekezet, imaházat azonban csak 1937.-ben lehetett épiteni közadakozásból. A gyermekek az állami iskolában nyernek oktatást, ahol a vallást Sipos János baptista testvér tanitja. De ezenkivül még vasárnapi iskolát is tartanak a gyermekek számára. A felnőttek vasárnap délelött 9 órától 11 óráig és délután 3 órától 6 óráig vesznek részt az istenitiszteleten. A templomból szép rendben vonulnak haza, először a gyermekek, majd az ifjuság, végül a felnőttek s legutoljára pedig az öregek. A román uralom alatt nagy elnyomás alatt voltak. A magyar felirást az imaház homlokzatáról eltávolittatták, pedig csak ez volt: "Jöjjetek el, imádjuk az Urat", a bejárat felett pedig ez volt:"E hely nem egyéb, mint Istennek háza,menyországnak kapuja." A román csendőrőrmester felesége magyar asszony volt, aki fékezte a nagy üldözést. Az imaház falán halványan még most is

„Mélusz", könyvkereskedés.

látszik az egykor bemeszeltetett magyar bibliai felirás. A baptista ifjuság fonóba nem jár, mert másvallásuakkal közösséget nem vállal. Meg van irva,hogy szakasszátok el magatokat a bünös nemzetségtől. A baptista hivek nem babonásak, kuruzslásban, varázslásban nem hisznek s ilyenekben részt nem vesznek. Ha valaki ilyenekkel foglalkozik még a gyülekezetből is kizárják. A hivek életét nagyon figyelemmel kisérik és ha valaki iszik, káromkodik, lop, vagy valami egyéb bünt követ el, bizonyos időre kizárják a gyülekezetből, de ha megjavul s a vezeklésnek magát aláveti, megbocsátanak neki, mert Isten is megbocsát a megtérő bünösnek.

H a d a d g y ő r t e l e k.

A falu birtoklásának története Hadadéval párhuzamosan halad, hiszen a hadadi vár tartozéka ez is. /Á.III.469-477./ Később báró Wesselényi Farkas, gróf Gyulai József és báró Bornemissza József is szereztek itt birtokot. Régen a gör.katholikusoknak kőtemplomuk volt, de elpusztult s jelenleg az állami iskolában tartják az istenitiszteletet. A lakosság lélekszáma 1475 s egy-két lélek kivételével mind román. Közigazgatásilag a szilágycsehi járáshoz tartozik és Hadadlelével van közös jegyzője. Hadadtól északkeletre fek-

„Méliusz", könyvkereskedés.

szik a hegyek között és sem vasutja, sem kövezett utja nincsen. Vasuton Szilágycseh felől lehet legjobban megközeliteni. Anyakönyve 1837.-ben kezdődik. Iskolája g. kath. egyházi iskolának épült, de a román uralom alatt átvette az állam s most magyar állami iskola. A gyermekek nagy száma miatt / 320 / az iskola 5 tanerős. A tanitás magyar és román nyelven folyik, bár jelenleg magyarul még nem sokat tudnak.

Simon Emma állami tanitónő a népről a következőképpen nyilatkozik. A nép a magyar uralmat nem szereti, de nagyon hallgatnak, az iskolában ebben a tanévben /1941-42/ tanitottak először magyar nyelvet napi két órában. A nép vezetői Jude László g.kath.lelkész, aki a magyar és román nyelven kivül német,olasz és francia nyelven is beszél, továbbá Lászlófi János községi biró, aki az első világháboru előtt r.kath. vallásu volt, de a román uralom alatt áttért g.katholikusnak s most pedig a bécsi döntés óta református lett. A birói tisztet is évtizedek óta ő viseli.A nép nagyon hallgat a vezetőire, nagyon vallásos és babonás is. Analfabéta nagyon sok van, de azért a közmüvelődési előadásokat szorgalmasan látogatták. A lakosság régente magyar volt és magyarul is éreztek s azt mondották, ha még 10 évig nem jöttek volna a románok, az egész község magyarrá vált volna. Temploma 1812.-ben épült, de az agyagos, csuszós talaj miatt össze-

„Méliusz", könyvkereskedés.

omlott, 1937.-ben pedig a romokat is eltakaritották.

Jude László g.kath. lelkész szerint a román állam erőszakolta a népet, hogy az állam-vallásra térjen át és legyen g.keleti, de nem nagy sikerrel.Mindössze 76 családot sikerült áttériteni s lelki gondozásukra Szilágysomlyóról jár át a román lelkész.Házonkénti látogatásnál szivesen tolmácsol, mert a nép magyarul nem beszél. Igy tudom meg Negre Lászlóné elbeszéléséből, hogyha valakinek a gyermeke beteg hoz egy pohár vizet s vesz a tüzhelyről 9 tüzesszenet, majd beleteszi a vizbe, miközben ezt mondja:"Fekete szem, amely megrontottad, kilencvenkilenc szent és az angyalok, hozzátok vissza az egészséget. Ez a nyavalya olyan rossz és nehéz, mint a föld, menjen rajta György vagy Ágnes olyan gyorsan és könnyen, mint a szél." Ezt kilencszer elmondják, de minden elmondásnál a szem szinét változtatva mondják, mert nem tudható, hogy milyen szinü szem rontotta meg. Ha a pohárba helyezett szén lesülyed, akkor az volt a baja, vagyis megverték szemmel. Majd a vizből inni adnak a betegnek, a maradék vizet pedig a háztetőre öntik.

Ha a tehén nem ad elegendő tejet, fateknőbe málélisztet tesznek s azt mondják:"A tehén elment az istállóból és az udvarból, de jöjjön vissza.A babonás asszonyok elvették a tejét, de ha elvettek egy ujjal, én visszaadom két ujjal,ha elvettek két ujjal, én visz-

„Méliusz", könyvkereskedés.

sza adom három ujjal." Ezt kilencszer mondják, a végén pedig: "Ha elvette kilenc ujjal, én két kézzel adom vissza." Ezután a rontás ereje megszünik.

Ha valakinek kelése van, vesz a tüzhelyről három kialudt feketeszenet és azt mondja: "Állj meg pattanás és ne kinozz, mint a csalán, hanem aludj el, mint ez a parázs". Ezután a kelés lelohad.

Lászlófi János községi biró a falu legalaposabb ismerője szintén nyilatkozott. Főképpen meséket hallott, amelyekből néhányat még most is tud.

Amikor Jézus Krisztus Péterrel a földön járt láttak egy asszonyt, meg egy embert. Az asszony dolgozott, az ember pedig egy almafa alatt állott és szájtátva várta, mikor esik le az alma. Később ismét láttak egy másik emberpárt, de itt meg az ember dolgozott, az asszony ellenben tátotta a száját. Ekkor Péter azt mondotta: "Nem jól van ez igy Uram, mert lusta ember mellé lusta asszony, dolgos ember mellé pedig dolgos asszony kellett volna házasitani." Jézus ellenben azt mondotta, hogy dolgos ember mellé lusta asszony, mig lusta ember mellé dolgos asszony való, mert csak igy tudnak megélni.

Más alkalommal Jézus és Péter sokat gyalogolván elfáradtak, betértek hát egy házba szállást kérni. Azonban csak az ember volt otthon, aki azt mondotta, hogy ő szivesen adna szállást, de nincs otthon a fele-

„Méliusz", könyvkereskedés.

sége, a korcsmában van, ahonnan mindig berugva szokott hazajönni s ilyenkor őt mindig elveri. Ezért nem ajánlja, hogy ott aludjanak, mert a felesége még őket is megverné. Péter azonban szabadkozott azzal, hogy nem félnek ők, meghúzzák magukat szerényen egy sarokban is, mire az ember azt felelte, hogy nem bánja, csak azután baj ne legyen. Majd később lefeküdtek. Éjfél felé az asszony alaposan berugva és nótázva jött hazafelé, Mikor az ajtóhoz ért, berugta azt maga elött és azt kiáltotta, hogy idegen szagot érez. Majd amikor lámpát gyujtott és a fényénél meglátta Pétert az ágyon alaposan elverte, majd a férjének esett és őt is ütlegelni kezdte. Ez alatt Péter arra kérte Jézust, hogy cseréljenek helyet, mert nem szeret kivül feküdni. "Csak maradj Péter, jobb neked igy," - mondotta Jézus. Péter ellenben csak erösködött, hogy cseréljenek helyet, mert jobban szeretne belől feküdni. Mire Jézus engedett és helyet cseréltek. Időközben azonban az asszony az ura verését megelégelte és visszajövén ismét meglátta az ágyat a sarokban, igy kiáltott: "Hiszen itt ketten feküsznek és a belső még nem kapott". Neki állott ismét a belül fekvő Péternek és alaposan elverte. Igy Péter kétszer is kikapott.

Ismét más alkalommal a Nyirségen csatangolt Jézus és Péter. Akkoriban ez a terület lakatlan pusztaság volt. Ezt látva Péter igy szólt Jézushoz: "Uram,

„Méliusz" könyvkereskedés.

mindenféle nációt teremtettél a földre csak magyart nem, teremts hát magyart is". Mire Jézus igy válaszolt:"Csak hagyd el Péter, mert bosszantásomra lenne az nekem". De Uram, - szólt vissza Péter, - a többi népek is bosszantanak s eggyel több, vagy kevesebb már nem számit, haddlegyen hát magyar is."De miből teremtsek Péter ? - kérdi Jézus. Erre Péter megrugott egy utszéli piszkot és azt mondotta:" Ebből ni"! Mire Jézus igy válaszolt:"Legyen hát!" Ezóta van magyar a Nyirségen.

Ezzel a románok bosszantották a magyarokat a megszállás alatt, de a magyarok sem maradtak adósok, hanem egy másik mesével feleltek. Egyszer német tudósok utaztak Erdélyben és láttak három gyermeket, akik bár együtt jártak, egymáshoz nem hasonlitottak. Hiába kérdezték, hogy milyen nációhoz tartoznak, azok nem tudták megmondani. Ekkor az egyik tudós azt az ajánlatot tette, hogy hagyják a gyermekeket,csinálja mindegyik szabadon azt amit akar, s majd a cselekedeteikből talán meglátszik milyen nemzetiségüek. Igy is cselekdtek. Ekkor az egyik gyermek valami gépezetet készitett s a másik kettő egy ideig nézte, majd azt mondotta az egyik a társának:"Nekem tetszik ez a gépezet, lopjuk el." A másik fiu erre megkérdezte:"De mit csinálunk ha észreveszik?" "Semmit, egyszerüen megöljük" - volt a felelet. "Az már nem helyes,"

„Méliusz" könyvkereskedés.

szólt ismét a társa, mert sokkal jobb ha becsületes és nyilt harcban vesszük el tőle. Ezekből a tudósok megállapitották, hogy az egyik gyermek német, a másik román, a harmadik pedig magyar volt.

A falu népe hisz a boszorkányokban, ördögökben és emberfeletti lényekben, akik elveszik a tejet, betegséget és más kárt okoznak az embereknek. Hisznek a kisértetekben, amikor is a halott lelke hazajár a sirból, ilyenkor kiássák a halottat és átszurják a szivét, még pedig menykővel sujtott fából készült karóval, mert csak annak van hatása. Karácsony estéjén nem szabad senkinek igérni, vagy fogadást tenni, mert nem lesz jó kimetele. Erre tanuságul a következő történet szolgál.

Két fiatalember karácsony estéjén örökbarátsági szerződést kötött. Szokás szerint a mestergerenda alá álltak, még pedig az egyik innen, a másik pedig tul a mestergerendán. Majd kezet szoritottak és ezt mondották: "Barátságot kötünk Isten és az ördög nevében, a földön és az örökéletben, sőt a sirontulra is hüséget jóban-rosszban, örömben és bánatban." Ezt háromszor megismételték, amig a karácsonyi harangszó hallattszott. De a karácsonykor leesett hó még el sem olvadt, amikor az egyik ember meghalt. A másik egy ideig busult, majd egy esztendő multán megnősült s a lakodalma éjjelén jutott eszébe, hogy a barátját nem

„Mélusz" könyvkereskedés.

hivta meg a menyegzőre. Kiment hát a temetőbe a barátja sirjához és ott hangos szóval hivta a lakodalomba. Ekkor megnyilt a sir és a halott kilépett belőle. Elindultak mindketten a lakodalmas házhoz. Utközben beszélgettek. A halott azt mondotta, hogy őt a lakodalmas házban a barátján kivül senki nem látja meg, már jelen lesz. Éjfélig eltelt az idő a beszélgetéssel. Ekkor azt mondotta a halott: "Az órám ütött és nekem mennem kell, de te elkisérsz a sirhoz." A sirhoz visszaérkezve a halott hivta a barátját, hogy nézze meg már az ő lakását, mivel ő is elment a menyegzőre. Ekkor megnyilt a sir és ők beléptek. Majd észrevétlenül bezárult felettük a föld. Majd leültek a koporsó szélére beszélgetni. Mintegy negyedóra mulva a fiatal férj menni akart, de a halott barátja marasztalta azzal, hogy van még idő és maradjon még egy kicsit. Majd ismét beszélgettek egy ideig. Később azonban a fiatal férj ismét menni akart és a halott barátja nem is tartóztatta. Megnyilt a sir és kilépett belőle a fiatal férj. Ekkor meglepődve látta, hogy a fáknak már levele van, a virágok illatoznak, pedig még tél volt, amikor a halott barátját a sirhoz elkisérte. Majd elindult a falu felé és meglepődve látta, hogy az uccák másképpen vannak, mint az ő jöveteleker. Egész napon át kereste a falubam a lakodalmas házat, de nem tudott rátalálni. Mivel már nagyon éhes volt, estefelé be-

„Stélius" könyvkereskedés.

tért egy házba és enni kért. A ház asszonya hozott is ennivalót, amit ő jóizüen elfogyasztott. Mikor eleget evett, pénzt vett elő a zsebéből és fizetni akart,de az asszony nem fogadta el, hanem azt mondotta,hogy jószivvel cselekdte és nem haszonért. A jóllakott ember azonban a pénzt az asztalon hagyva eltávozott és kiment a temetőbe a barátja sirjához, mert nem ismert rá maga körül a falura. Eltávozása után nézegetni kezdték az otthagyott pénz darabot, melyről a tudósok megállapitották, hogy 400 évvel előbbi időben volt forgalomban. A sirban tehát a két negyedóra 400 esztendőnek felelt meg, vagyis annyi ideig tartózkodott a sirban a barátja vendégeként az ifju férj,akit a lakosság másnap a temetőben halva talált meg. A lakosság ma is hiszi, hogy ez a történet igaz volt és nem mernek karácsonykor semmit sem fogadni.

A lakosság ma is sok babonában hisz, amit elsorolni sem lehetne. Még ma is szokásban van, ha valaki meghalt, beteszik a koporsóba, zsemlét tesznek a kezébe és a zsemlébe pénzt dugnak, hogy kifizethesse a menyországba való átkelést, a szájába pedig foghagymát dugnak, hogy ne legyen vámpir és vissza ne jöjjön.

Szent-György estéjén az istálló ablakait és a jászolt bekenik leostyánnal / zellerfajtáju növény/

„Méliusz" könyvkereskedés.

Hogy a vampir ne bántsa az állatokat, a kapura pedig vadrózsa és füzfa ágat tesznek az ördög ellen.Az ifjuság ezen a napon kutvizzel nagy locsolást rendez.

A tehén első borjazásakor a megrontás ellen zacskót varrnak, abban 9 szem fokhagymát, 9 szem tavaszi buzát, 9 szem borsot tesznek és a tehén farka alá kötik.

Némelyek a leostyánból levest főznek, vagy saláta helyett nyersen eszik, de szokták a csigát leostyánnal együtt is enni.

.A faluban egyetlen unitárius van, az egyik tanitónő, de református nincsen, zsidó pedig egy család van és kommunista érzelmü, azonban nagyon csendesen viselkedik. A lakosság teljesen román és igy sem felekezeti, sem nemzetiségi kérdés nincs, békében élnek a magyar uralom alatt.

K i s n y í r e s .

Hadadtól északnyugati irányban fekszik a hegyek között Kisnyires, vagy Szilágynyires,/ A.III. 150/,az alsószopori járáshoz tartozó 500 lelkes tiszta román falu. A csekély lélekszám miatt Bikáczfalvával van közös jegyzője. Bár szép és vallásos tárgyu festéssel ellátott régi fatemploma van, de papja nincs,

„Mélinsz" könyvkereskedés.

illetve Somfaluból jár át a hivek lelkigondozása végett.Egytantermes iskolát még 1887-ben épitettek,de képzett tanitó csak 1923 év óta tanit /B.12.oldal/, azelőtt a tanitásra képzetlen falusi ember tanitotta a gyermekeket.A falu 680 k.holdnyi határával 1383 óta a Kusalyi Jakcsiak birtoka s a hadadi vár tartozéka.Majd 1533-ban a Bélteki Drágfiak kezére került a birtok és később birtokot nyertek itt Báthori György és br.Wesselényi Farkas is.Ez a falu még jobban el van zárva a vasutállomástól és a kövesuttól is,mint Hadadgyörtelek.Legjobban Hadadról a 7 km.-es földúton közelithető meg,de esős időben ez is járhatatlan a nagy sár miatt.

Először Gróf Péterné füszer és vegyeskereskedőt kérdeztem meg,aki egyetlen református lélek a faluban,mivel valószinü volt,hogy magyar nyelven leginkább tőle lehet megtudni valamit a falu népéről.

Igy tudtam meg,hogy nagyon vallásos és babonában nagyon hisz a nép,még a román tanitó is.A pópa Somfaluból minden harmadik vasárnap jár át istenitiszteletet tartani.Vasárnap és ünnepnap nem dolgoznak, sőt kedden este alkonyattól sem,ekkor már nem is mernek kimozdulni a házból,félnek az ördögöktől,azt hiszik,hogy ilyenkor járnak.Kenyeret nem sütnek pénteken a Jézus halálára emlékezés miatt és 12 nagypénteket tartanak,még pedig a sátoros ünnepek előtti és

„Méliusz", könyvkereskedés.

minden pirosbetüs ünnep elötti péntmket, ekkor böjtölnek is.Az aratáshoz csak hétfőn,vagy csütörtökön fognak,mert ekkor lesz jó a vetőmag.Üres edényt lehetőleg nem visznek be a házba, mert szegénységet hoz. A tehén borjazásakor három napig nem engednek a házból kivinni semmit és a tejet sem adják el, mert az elviszi a tejet. Hisznek a varázslásban is, mert ha valakivel elakarják magukat vétetni, bizonyos ételeket, vagy italokat adnak neki, hogy szerelmes legyen. A kenyeret megszegése elött a kés hegyével megkeresztezik, hogy tovább tartson. Ha a nyul az utas ember előtt átszalad az uton, ugy nem lesz szerencsés az ut. Nagyon rossz idő előtt harangozni szoktak,hogy másfelé üzzék.

Bocza János községi biró bár rosszul beszél magyarul,mégis sikerült megtudni a falu hitvilágának jellemző adatait. A leány-kérőbe a fiu apja vagy anyja megy el és megkérdezik a leányt,hogy szereti-e a fiut és csak azután kezdenek alkudozni,hogy mennyi vagyont adjanak a leánnyal, végül megbeszélik a

K.nyires
g.kath. templom
Foto: S.K.

„Méliusz", könyvkereskedés.

kézfogó idejét. Régebben nagy lakodalmat csináltak, sőt halotti lakoma is volt, de ma már nem nagyon tartják. Az esküvőről hazatérő menyasszony elött bezárják az ajtót s mikor zörget előjön a másznagy és azt mondja:" Van egy szál málénk, de olyan nagy, hogy az eget éri és 12 ember egész nap szedi róla a málét, 12 fejszével vágják és estig sem tudják kivágni olyan vastag." Ezután a kivül állók kérik, hogy nyissák ki az ajtót és engedjék be az ifju asszonyt. Erre a másznagy megkérdezi, hogy mennyit fizetnek az ajtónyitásért és fizetnek-e 3 diót. Sokszor alkudoznak is, de mikor már megegyeztek, megütik az ajtót azzal, amiben megegyeztek és csak azután engedik be az ifju asszonyt. Mikor pedig beengedték, bevezetik és asztalhoz ültetik ezzel a köszöntéssel:" Isten hozott."

Különös szokás, hogy husvét elötti csütörtök reggelén napkelte előtt kimennek a temetőbe szeretteik sirjához. A kántor a jelenlevőkkel együtt áhitatosan imádkozik, azután a sirnál a rokonság a meghalt családtag kedvenc ételét, vagy italát ajándékozza a szegényeknek. Mindenki annyit ad amennyit akar. A rokonság a sir egyik, a szegények a sir másik oldalán állanak meg. Némelyik szegény ember egész zsák ennivalót szed össze ilyenkor.

Pünkösd első napján a pópa szentelt vizzel vetés-szentelést végez, aratás után pedig buzakoszo-

„Méliusz", könyvkereskedés.

rut kötnek, amit a pópa a templomban ismét megszentel és ennek magjából kevernek a kenyérmaghoz és a vetőmaghoz is. Vizkeresztkor a pópa bejárja a falut és minden házat ujból felszentel. Az ujonnan épült házat csak a pópa által előzetesen történt felszentelés után vesznek használatba. Még a halott után is felszentelik a házat, hogy a halott vissza ne jöjjön. Ha pedig boszorkány halna meg, arccal lefelé teszik a koporsóba és a szivét átszurják, szájába foghagymát dugnak, hogy vissza ne jöjjön. A hazajáró lélek este indul a sirból és kakasszóig marad otthon.

Élt egy fiatal anya a faluban, aki halála után minden éjjel hazajárt a gyermekét szoptatni. Mindig látták amikor jött és azt is látták, midőn eltávozott. Az anyósa is látta jövetelét és elmenetelét is. Másnap reggel is megtalálták a lábanyomát a padlón, mert valami felvérezhette a lábát és a véres láb nyomot hagyott. Az anyós elment a pópához, aki azt tanácsolta, hogy tegyenek egy pár cipőt a küszöbre. Igy is cselekedtek, de a halott nem huzta fel a cipőt. Egyszer megkérdezték, hogy miért nem huzza fel a cipőjét. Ekkor a halott panaszkodni kezdett, hogy neki mezitláb kellett járni és a sok tüske felsebezte a lábát. Majd elment és nem jött el többet.

Zaheric László g.kath. tanitó is hallott ilyen hireket. Hallotta, hogy a boszorkányok minden

„Méliusz", könyvkereskedés.

kedden sötétedéstől az első kakasszóig járnak, de megszólitani nem szabad őket.Sokszor magasan a levegőben repülnek, vagy seprőnyélen, esetleg kemencekaparón lovagolnak. Az eladó leányok ujév éjjelén kimennek a szilvafa alá, még hidegben is meztelenre vetkőzve a fát háromszor körültáncolják és közben ezt mondják:" Olyan gyorsan jöjjön a kérő, amilyen gyorsan a szilvafát körüljárom."

A lakosság tiszta g.kath. vallásu román, egyetlen zsidó család van, de más vallásu nincs.

B i k á c z f a l v a .

Hadadtól északi irányban mintegy 8 km-nyire a hegyek között terül el Bikáczfalva. Ez a 939 lelkes kis község közigazgatásilag az alsószopori járáshoz tartozik és körjegyzőség székhelye. Vasuttól és kövesuttól távol fekszik. Legjobban Hadadról közelithető meg a 8 km-es földuton, azonban ez az ut esős időben nehezen járható. 1383 után a Kusalyi Jakcsi familia birtoka és a hadadi vár tartozéka./Á.III. 125-129./Később 1533.-ban Bélteki Drágfi Gáspár kezébe került a falu. Majd részt kaptak belőle a Wesselényiek is. 1682. előtti években elpusztult az egész falu, mert a németek felégették, de azután ujra

„Mélusz", könyvkereskedés.

épült. A birtokos fő-és köznemesség tiszta magyar volt, az oláhok lassan szivárogtak be cselédi munkára és a román földosztás a falu 2898 k.holdnyi határának nagy részét az ő kezükbe juttatta. A lakosság tiszta román és g.kath. vallásu. Régi fatemploma,mely szép vallásos festményekkel van diszitve 1770-ben épült, azonban ujabban szép kőtemplomot épitettek. A pópa Som faluban lakik és minden harmadik vasárnap átjön predikálni. A pópa távollétében a kántor minden vasárnap predikál. Iskolája 1868.-ban épült, mely a román uralom alatt állami iskola lett, sőt másik iskolát is épitettek.

Békáczfalva
g.kath. templom
Foto: S.K.

Deák Sándor g.kath. tanitó bizalmatlan és zárkózott és nem akar a hitvilágról nyilatkozni.Szerinte a nép nagyon vallásos, a templomot és az iskolát szereti és babonás is. A pénteket szerencsétlen napnak tartják, ilyenkor nem kezdenek semmi nagyobb munkához. A házakat, istállókat kereszttel festik be, sőt még a tyukólat is, hogy védekezzenek a megrontás

„Méliusz", könyvkereskedés.

ellen. A nép azt tartja, hogy az ördögök néha a földön is járnak és csak imádsággal lehet ellenük védekezni.Kenyérsütés napján nem vetnek buzát, mert üszkös lesz. Sokan nem tudnak irni, olvasni. Közmüvelődési előadásokat már évek óta tartottak s volt földrajzi, történelmi és gazdasági ismeretterjesztő előadás.

Lakatos Károly kovácsmester is jellemző adatokat mondott el a nép hitéletéről. Szerinte a nép jó és alkalmazkodó, de nem babonás mint ahogy mondják. Tapasztalatból tudja, hogy az embert a jó szellemek védik. Egy alkalommal sötét este jött haza Kisnyiresről. Majd hirtelen egy világos ruháju asszonyt látott maga előtt, aki a karját tiltólag felemelve tartotta. Ekkor ő letérdelt és buzgón imádkozott.Imádságának befejeztekor az alak eltünt és egy mély árkot vett észre maga előtt. Azt hiszi, hogy erre a szakadékos árokra akarták figyelmeztetni, mert beleeshetett volna. Az Istent félni kell és becsületesen élni, mert ez a legjobb védelem minden gonosz ellen. Bár hallott olyan asszonyokról, akik lelkeket megidéznek, az ördöggel barátságban vannak, gyógyitani és megrontani tudnak, de ilyenek ebben a faluban nincsenek.

„Méliusz" könyvkereskedés.

S o m f a l u .

Hadadtól és Bikáczfalvától északi irányban fekszik a hegyek között Somfalu. Nevének eredete a somfával függ össze. /A.IV.344-346./. Vasuttól és kövezett országuttól még jobban el van zárva mint Bikáczfalva, melytől 3 km-re épült. Régi történetéről semmit sem tudunk. Hont vármegye küldöttei azt jegyezték fel az adóösszeirás alkalmával, hogy 1719. táján települt. /Magyar Statisztikai Közlöny XII.Kt.339.l./. Valószinü, hogy a német hadak áldozata volt e falu is. A Kusalyi Jakcsiak birtoka volt s 1451.-ben került Báthori Szaniszló fiának: Istvánnak a kezére. A későbbi birtokosság gróf Gyulai József, báró Bornemissza József és gróf Bethlen Sámuel, itt is magyar volt. Csak a román uralom alatt jutott a határ egy része román kézre. A 866 lelkes falu 1715.-ben még lakatlan volt. Diszes bibliai képekkel ékesitett fatemplomuk III. Károly korában épülhetett. Anyakönyvet 1824.-től vezetnek. Iskolát 1882.-ben épitettek. A román uralom alatt uj állami iskola épült. Tiszta román falu ez, magyar csak egyetlen ember van, még pedig az állami iskolai tanitó: Molnár József, aki nyári szünidő lévén, nem tartózkodik a faluban. Jelenleg nincs itthon Murcsán György g.kath. pap sem, igy a

„Méhusz" könyvkereskedés.

feleségét kérdezem meg, mivel rajta kivül más nem beszél magyarul a faluban. A nép nagyon vallásos és szereti a templomot. A vezetőjére nagyon hallgat.Szorgalmasan jár a mai nemzedék az iskolába. Sok analfabéta van a faluban, mert a régiek nem szerették az iskolát. Magyarul csak néhány öreg ember beszél,akik a magyar hadseregben tanulták meg a magyar nyelvet. Közmüvelődési előadást nyelvi nehézségek miatt nem tartanak, mert a tanitó nem beszél románul.A falu szokásaira, erkölcseire,kulturájára és hitvilágára a többi román falvakhoz hasonlit.Ha zivatar közeledik a harangot meghuzzák,hogy elüzzék a vihart.Hiszik, hogy a boszorkány elviheti a tejet,de vissza is hozhatja,sőt még az embertől is elviheti az erőt még a 9.-ik határba is.A pénteket itt is szerencsétlen napnak tartják és semmi nagyobb munkát nem kezdenek.Vasárnap nem dolgoznak és minden ünnepet megünnepelnek és megbőjtölnek.Itt is szokásban van a házszentelés vizkeresztkor,halott után,valamint uj ház épitésekor. Hisznek a kisértetekben,akik megnyugvást nem találó bolyongó lelkek.Hisznek az ördögökben is,akik rendszerint éjjel járnak.Ellenük imádsággal lehet legjobban védekezni,a kapura pedig csipkerózsát kötnek,az ólak ajtaját és ablakait leostyánnal kenik be.A házak és az ólak oldalfalait kettős kereszttel rajzolják be az ördög ellen.

„Méliusz" könyvkereskedés.

B o g d á n d .

Bogdánd
ref. templom
Foto: S. K.

Hadadtól nyugati irányban az alsószopori országut mentén fekszik. Még az első világháboru alatt hengerelt kövesut volt itt, ennek ma már nyoma sincs, mert a románok nem gondozták, azért sáros időben járhatatlan, mint az agyagos utak általában. Vasutállomása Alsószopor és közigazgatásilag is az alsószopori járáshoz tartozik ez az 1227 lelkes község. Lakossága tiszta magyar, még pedig 930 református és mintegy 250 baptista, de van 3 zsidó család is. Bogdánd határjárása is 1383-ban volt s ekkor adta birtokul Nagy Lajos király özvegye Mária királyné a Kusalyi Jakcsi mester fiainak. Egy része 1451-ben Báthori Szaniszló fiának: Istvánnak a kezébe került, másik része pedig 1505-ben Bélteki Drágfi György és János kezébe. 1703-ban már br. Wesselényi István főispán birtoka. Református egyházának keletkezését nem lehet pontosan megállapitani, de az kétségte-

„Mélusz" könyvkereskedés.

len,hogy a XVII.sz.-ban már létezett és Hadadhoz tartozott,mint leányegyház,sőt 1625.óta már anyaegyház. Bogdánd kőtemplomáról és cinterméről az 147o-ik év körül már szó esik./Bunyitay Vincze: Schematismus 358. lap./.A templom keleti részét a XVIII.sz.-ban toldották ki,a diszes kőtornyot pedig 1863-ban kezdték épiteni.Legrégibb klenodiuma az 1424-ből való asztal-terítő.A templomban a Wesselényiek családi czimere van elhelyezve.Ebből is látszik,hogy a hadadi vár körzetébe tartozott,bár a Kőtető hegycsucson egy régi vár /Kunárvár/ alapvonalai vehetők észre.A németek 1682 előtt ezt a helységet is porrá égették és csak a század végén épült ujjá.Iskolája 1892-ben épült,de azóta 3 tanerős uj iskolát épitettek./A.III.135-142./.

Pál Károly református lelkipásztor nyilatkozott a hitéletről és a hitvilágról,melyet alaposan ismer,mivel 18 év óta lakik itt.A falut buzgó és templomszerető református nép lakja.Szeretnek énekelni a templomban és otthon is.Az istenitiszteletek nagyon látogatottak.A gyermekek vasárnapi-iskolában,az ifjak az ifjusági egyesületben,a felnőttek a nőszövetségben nyernek alaposabb lelkigondozást.Ennek tulajdonitható az erkölcsi élet örvendetes javulása.Régebben nagyon káromkodtak és sok vadházasság is volt,de ma már csaknem teljesen megszünt.Azonban még mindig vannak helytelen szokások.

„Méltusz" könyvkereskedés.

A leányszöktetés sűrün előfordul és a nép nem tartja szégyennek,de enyhitő körülmény,hogy mindig házassággal végződik.Leginkább azért csinálják,hogy egyrészt a szülők akaratát megkerüljék,másrészt a költséges lakodalmat feleslegessé tegyék.Szigoru egyházi fenyitékkel küzdenek a bün ellen és a nép fél is az egyházi fenyitéstől.A tolvajt,káromkodót eltiltják az urvacsorától. A régi babonás világ nyomait még most is megfigyelhetjük a nép életében.Ha valaki megbetegszik,kiforditja az alsóruháját,hogy a rontástól óvakodjon.Ha valaki lázas,ráfogják,hogy az ördög bántja. A vetőmagba egy marék sót hintenek,hogy az üszkösödéstől megóvják.Jégverés ellen harangoznak és vihar előtt a fejszét a földbe-vágják az udvaron.

Vannak azonban jó szokások is.Ujévkor az énekkar a toronyban énekel s ezzel bucsuzik az óévtől és köszönti az ujat s a falu népe áhitattal hallgatja.Ujévi templomozás után a prezsbitérium és a községi képviselőtestület tiszteleg a lelkipásztor lakásán és boldog ujévet kiván.A sátoros ünnepeket különös gonddal tartják meg s mindnyájan urvacsorát vesznek. Vasárnap nem dolgoznak s ilyenkor az egész nép templomba megy,csak kevesen maradnak otthon.Tulságosan szeretik a saját fajukat és nem szeretnek idegenből nősülni,ezért sok a rokon-házasság.A templomi ülés és a haza-vonulás is szép rendben történik.

„Mélusz" könyvkereskedés.

Baptizmus 2o-25 éve van a faluban.Keletkezésének okát abban lehet megtalálni,hogy az egyik gazdát nem választották meg birónak,a másikat kurátornak s megsértődve a baptistákhoz mentek.Bár az itteni baptisták rendes emberek,a prezsbitérium azonban egyházi érdekből szigoruan tiltja a baptistáskodást.Kimondotta,hogy aki a baptistákhoz csak egyszer is elmegy,az egyházból kilépettnek kell tekinteni.Igy sikerült is a baptizmus terjedésének gátat vetni és megtartani azt,ami református.

Kürti Bálint baptista predikátor valamikor református vallásu volt,konfirmált is,de iskolába csak egy esztendeig járt,mert a szeme megromlott és most vak.1913-ban ismerte meg az Urat,de nem lett még akkor baptista,hanem elmélkedésbe merülten egy esztendőt töltött el egyedül és csak azután ment a baptista gyülekezetbe.Meggyőződésből tért át,bár a mai református vallást sokra becsüli.A református lelkipásztor igazi hivő lélek és igazi pap,még baptistának sem fogadja el azt,aki a református lelkészt és az egyházát szidja.A baptista gyermekek református iskolába járnak és egy baptista testvér tanitja nekik a vallást.A baptista hivek nem babonásak,mert a babonáskodást szigoru egyházi fenyitésekkel sulytják és népi szokásokat nem tartanak.A vasárnapot és a sátoros ünnepeket szigoruan megtartják és békességben élnek.

„Méliusz", könyvkereskedés.

S z i l á g y k o r o n d .

Sz. korond
g. kath. templom
Foto: S. K.

Hadadtól nyugatra Bogdándon át Szilágykorondra juthatunk. Közigazgatásilag az alsószopori járáshoz tartozik. 643 lelkes és tulnyomó többségben románok által lakott falu. Határbejárása 1383-ban volt s ekkor kapta meg a falut örök birtokul a Kusalyi Jakcsi család. Ennek a familiának kihalása után Báthori István lengyel király 1564-ben br. Wesselényi Ferencnek adományozta a hadadi várral együtt, amelyhez Korond akkor tartozott. /A. III. 681-686./. János Zsigmond idejében még tisztán magyar település volt itt és lakosai unitárius vallásuak voltak. Régi magyar lakosait a gazdasági munkára bevándorolt románság felszivta, a két évtizedes román uralom pedig még a legutolsó maradékait is eltörölte, bár még most is van itt 36 református magyar. G. katholikus bibliai festéssel diszitett fatemploma 1750-ben épült. Anyakönyve 1824-ben kezdődik. Iskolát 1860-ban épitettek. Jelenleg pedig 3 tanerős állami iskolája

„Méliusz', könyvkereskedás.

van.

Kiss Sándorné, hadadnádasdi református lelkipásztor leánya, mint a Wesselényi uradalom intézőjének felesége lakik a faluban és jól ismeri a népet. Igy tőle tudakoltam meg a falu hitvilágának jellemző adatait.

Nagyon vallásos és nagyon babonás nép. Az erkölcsök azonban nagyon tiszták. 14 esztendeje él a faluban, de egyetlen elválásról, vagy törvénytelen gyermek születéséről sem tud. A leányok nagyon korán férjhez mennek és már 13 éves korukban a szülők összehozzák a legénnyel. A férjhezmenő leányt alkuval eladják és a vételárat hozománynak tekintik. Öntudatos románok és babonás szokásaikról nem beszélnek. Ellenben nem öntudatos a vallásuk és a pópa szavára nagyon hallgatnak, mégha nem értik is. A templomot 1848 után hozták le a hegyről görgők segitségével s 16 ökör huzta. Érdekessége ennek a templomnak, hogy egyetlen vasszeg sincs benne. A falu eredetileg nem itt épült, mert itt a Wesselényi uradalom volt. A románok, mint uradalmi cselédek költöztek ide s lassanként az övék lett az egész falu. A régi magyar családok, mint a Szabók, Máté-k, Szabados-ok, Üveges-ek teljesen elrománosodtak.

Nagyon igénytelen nép ez, főeledele a musgye, mely törött foghagyma vizzel és olajjal keverten és puliszkával mártják. Boszorkányoktól, kisértetektől, ör-

„Mélusz", könyvkereskedés.

dögöktől nagyon félnek.A tehén farkára tarka rongyot kötnek,hogy el ne vigye a tejet az ördög.Ellés napján a házból semmit ki nem adnak,hogy a tejet el ne vigyék.Az ördögöt a kapura szegezett csipkerózsával és imádkozással tartják távol.Pénteken nem sütnek kenyeret,nem varrnak és nem is fonnak,mert bele csap a villám.Szent-György napkor virágból koszorut fonnak,még pedig annyit,ahányan a családban vannak és feldobják a háztetőre,akié vissza esik,az meghal,még abban az esztendőben.Sok analfabéta van a faluban,még a régi időből,de most már kezd javulni a helyzet.A tanitók jelenleg nincsennek a faluban,a nyári szünidőre elutaztak.

B á b c z a .

Hadadtól északnyugatra,Bogdándtól északra a hegyek között fekszik az 1270 lelkes Bábcza.Vasuttól és kövesuttól ez is messze esik éppugy,mint a környék többi falvai.Közigazgatásilag az alsószopori járáshoz tartozik.A Hunyadiak korában valószinüleg Babocsa nevü helységnek felel meg.Az 1383-ban tartott határbejárás alkalmával kapják meg birtokul a Kusalyi Jakcsi mester fiai.Később Báthori István és Bélteki Drágfi Miklós birtokolják,de 1797-ben már gr.Gyulai József,

„Méliusz", könyvkereskedés.

Bábcza
g.kath. templom
Foto: S.K.

br.Bornemissza József és gr Bethlen Sámuel és László is a birtokosok közé tartozik. Birtokosai tehát mindig magyarok voltak.Még a pragmatika szankció korában összes lakosaiból 54 magyar és 27 román volt.Azóta a falu teljesen elrománosodott. Régi g.kath.fatemploma ma is megvan,mely 1815-ben épült.Ujabban diszes kőtemplomot épitettek,mint a mellékelt fénykép mutatja egy dombtetőn.Egytanerős felekezeti iskolája 1880-ban épült,de a román uralom idején 3 tanerősre bővitették és állami iskola lett belőle.Most egyedül a pópa felesége tanit,mert 2 állás üres.

Kirilla János g.kath.lelkész szerint a régi templom 1914-ben tüz áldozata lett és csak a romjai láthatók.Ezért épitettek 1937-ben egy szép kőtemplomot.Anyakönyvet 1859 óta vezetnek,mely kezdetben cirillbetüs volt,most pedig latin betükkel irják és román nyelven vezetik.

A nép nagyon vallásos és templomszerető.Az ünnepeket komolyan megtartják.Ezenkivül babonások is.

„Méliusz", könyvkereskedés.

A tehén tejét a boszorkányok elvihetik,de vissza is lehet tőlük szerezni.Orvosságul a boszorkányok ellen szenteltvizzel meghintik az ólat,a tyukólakra pedig keresztet rajzolnak.Az Ördögökben,kisértetekben hisznek és félnek tőlük.Előfordul,hogy megszöktetik a leányt a házasság előtt,de a nép bünnek tartja.Főként a költséges lakodalmak elkerülése végett csinálják.Az esküvőnél a templomból a lányos házhoz mennek vissza és csak éjfél felé mennek a vőlegény szüleihez,vagy pedig az uj házba,ahol három napig tart a lakodalom. Ilyenkor a felköszöntések egymást érik.Éjfél után a menyasszonytánc következik s ilyenkor gyüjtenek a menyasszonynak is.Az eljegyzéskor nem gyürüt cserélnek,hanem zsebkendőt és ezt adják vissza,ha a parti visszamegy.A temetéskor kendőt adnak a koporsót szállitó embereknek.A sirokat nem gondozzák és a halottak iránti tisztelet hiányos.A faluban 7o analfabéta van, akiknek az elmult héten tanfolyamot kezdtek heti 2 órában.Erre a tanfolyamra sokan jelentkeztek olyanok is,akik nem analfabéták,hanem csak magyarul akarnak tanulni.

„Méliusz", könyvkereskedés.

R á k o s t e r e b e s .

Bábcza szomszédságában fekszik a Cserna patak mellett a 730 lelkes román lakosságu Rákosterebes. Közigazgatásilag az alsószopori járáshoz tartozik és vasutállomása is Alsószopor,amit Nántün keresztül lehet elérni.Neve az irásokban csak Rákos néven fordul elő./A.IV.275-279./.1492-ben Zsombori Péter birtoka a falu s 1837-ben pedig a Zsomboriakon kivül a Teleki grófok és Onagten Radák báró a nagyobb birtokosok.Régi fatemploma 1837-ben épült,de lebontották és kőtemplomot épitettek helyette.Iskolájuk 1874-ben épült és ma 2 tanerős állami iskola.Anyakönyvet 1824-től vezetnek.

Kaáli Nagy Ilona áll.tanitónő nagyon szivesen nyilatkozik a népszokásokról,bár csak egy esztendeje lakik itt,de ismeri a népet.Régebben református theologiát hallgatott Kolozsváron és ekkor foglalkozott a nép hitvilágának tanulmányozásával is.

A nép nagyon vallásos és babonás is.Ördögökben,boszorkányokban és kisértetekben hisznek és félnek tőlük.A leányok korán férjhez mennek és a csecsemőket korán megkeresztelik.A házassági egyezséget a szülők kötik.Esküvő előtti este elbucsuztatják a menyasszonyt s ilyenkor a leányok menyasszonysiratót éne-

„Mélusz" könyvkere

kelnek.Másnap reggel a fiatalság a nős emberekkel együtt táncol a bucsuztatás szinhelyén,sokszor még estig is eltart a tánc.Ha elmegy a menyasszony a lakodalomból,akkor másikat választanak és táncoltatják.A lakodalmat mindkét szülőnél megtartják és ugyanabban az időben.Ilyenkor a vőlegény rokonai a vőlegény szüleihez,a menyasszony rokonai a menyasszony szüleihez hivatalosak vacsorára,de az ifju pár a vőlegény szüleinek házában időzik.Az étel felszolgálásánál vallásos és népies költeményeket mondanak,amit maguk készitenek.

Ha a leány meghal,akkor menyasszonyi ruhába öltöztetik és Jézus menyasszonyának tartják.A koporsót 12 éven aluli elhunytnál 2 leány viszi,akikem fehér szoknya,fekete kötő,fejkendő és cipő,vagy csizma az öltözet.Az a gyakorlat,hogy az ártatlan gyermeket ártatlan leányok viszik a temetőbe.A háznál sajátmaguk által készitett szöveget énekelnek egy évtized óta szokásos dallamra.Bucsuzóul pedig a siratók énekelnek,akik ugy a halott,mint a maguk nevében is panaszkodnak.A templomi zászlóra ilyenkor kendőt akasztanak,melyet a zászlóvivő kap meg ajándékul.A halotti torban nem kenyeret,hanem kis kerek kalácsot sütnek. Erre meghivják a rokonságon kivül a papot és a kántort is.A halottnak kalácsot tesznek a mellére,az egyik kezébe pénzt,a másikba pedig gyertyát tesznek,

„Méliusz" könyvkereskedés.

hogy legyen mivel átmenni a hidon a tulvilágra.

Ha a férj és a feleség együtt mennek,mindég a férfi megy elől,az asszony pedig utána.

A fiatalság vasárnap közös játékot rendez. Kedvelt játék a párnatánc,amikor is körben állnak és a kör közepébe leteszi valaki a párnát.Akik előtt a párna fekszik,azok rátérdelnek egymással szemben és megcsókolják egymást,a többiek pedig körültáncolják.

Bérmáláskor a leányok fehér virágkoszorut viselnek a fejükön,a fiuk pedig bokrétás kalapot.

N á n t ü .

A Szilágysági-bükk nyugati szélén fekszik a 836 lelkes Námtü.Közigazgatásilag Szatmár vármegye erdődi járásához tartozik.4 km.-es kövesut köti össze Alsószoporral.Az Árpádházi királyok alatt még királyi birtok volt,csak 1383-ban kapták meg ajándékba a Kusalyi Jakcsi mester fiai.A XIV.és XV.században a Bélteki uradalomhoz tartozott.1646-ban Kemény János és neje Kállay Zsuzsánna kapta ajándékul I.Rákóczi Gy. erdélyi fejedelemtől,majd a szatmári béke után gr.Károlyi Sándoré lett.A XVIII.-ik században a magyarokon kivül még csak románok laktak itt,de a Károlyiak svábokat telepitettek ide.Igy a lakossága 3 nemzetiség-

„Méliusz" könyvkereskedés.

hez tartozik,még pedig 248 magyar,124,német,464 román./Dr.Borovszky Samu: Szatmár vármegye./.Az 1941-ben tartott népszámlálás szerint a lakosság 1041,melyből 6oo román,241,magyar és 2oo német,de ez a megosztás csak hozzávetőleges.

Demeter János tanitó,helybeli származásu és jól ismeri a nép lelki életét,szivesen is szolgáltat erről jellemző adatokat.Vallásos és templomszerető nép.Ujabban nagyon kiéleződött az ellentét a nemzetiségek között,még pedig főként politikai okok miatt. Sok elrománositott magyar család lakik a faluban,ilyenek a Csuka,Balogh,Papp és Szabó nevűek.Sokat ártott a magyarságnak a román uralom.

A románok babonások ugy,mint másutt.Nagyon vallásosak,de nem öntudatosak.A pópára nagyon hallgatnak.Hisznek az ördögökben,boszorkányokban,kisértetekben.A magyarokkal szemben bizalmatlanok és zárkózottak.

Kissé babonásak még a r.kath.vallásu magyarok is,de vallásosak is.A nántüi templomot a Szentháromság tiszteletére emelték.Ünnepém minden esztendőben bucsut tartanak.Ilyenkor még más faluból is eljön az összes vidéki rokonság.Istenitisztelet után a családokhoz mennek el lakomázni s az ünneplés egész nap tart.Sőt ha jó-bor van,verekedni is szeretnek.Vasárnap kora délután már megkezdik a táncot és kezest vá-

„Mélusz" könyvkereskedés.

lasztanak,aki előre kifizeti a mulatság költségeit s azután a résztvevőktől a pénzt beszedi.

A németség a magyarságtól és a románságtól elkülönitetten él.Külön vallási és nemzeti szokásokat tartanak.Ezek közül legnevezetesebb a tojásfutás.Mely szerint két csapat küzd az elsőségért.Az egyik csapat a szomszéd községet futja meg és visszajön.A másik csapat addig a hegyoldalban a borospincék előtt lerak a földre 15o tojást 1 km.távolságon belül egymástól bizonyos távolságra.Ezeket a tojásokat egyenként fel kell szedni és az utolsó után rakni.Amelyik csapat előbb fejezi be a munkáját,azé az elsőség.

Szokás még a téli és nyári napfordulókor /Sonnenwende/ a hegyen hatalmas tüzet gyujtani és azt körültáncolni.Bár régi germán szokás ez,de csak ujabban tartják.Germán nemzeti szokásaikat a Volksbund megalakulása óta fokozottabban gyakorolják s talán ez lehet az oka,hogy a magyarsággal nincsennek békességben.Egyébként a németek nem babonásak,de a magyarok sem.Vallásos életükön az iskola nevelő hatása nagyon meglátszik és ennek tulajdonitható,hogy közöttük kevés az irástudatlanok száma.

„Méliusz" könyvkereskedés.

I s k o l á z á s .

A nép szellemi életének legfontosabb fejlesztője az iskolázás.A nagyvárosok müveltebb népének hitvilága sokkal kevesebb babonás elemet tartalmaz,mint a falvak,vagy tanyák népének hitvilága.Ezért nagyon fontos,hogy a felvilágosodás egyik legfontosabb eszközét az iskolát,minden emberhez közel vigyük.Az irás és olvasás tudományának alapos ismerete nélkül nincs müvelődés,szükséges tehát az irni,-olvasnitudók számának megállapitása,mert az a müveltség fokmérőjének is tekinthető.Ennek megállapitására a népszámlálás adatai szolgálnak.A 6 éven felüliek létszámából állapitjuk meg az irni,-olvasni nemtudók százalékos arány számát és ez az arányszám mutatja a nép átlagos müveltségét.Hadad környékének népéről ezt a százalékos arányszámot az 1910-ben megtartott népszámlálás adataiból állapithatjuk meg,mert az 1941-ben tartott népszámlálás adatait nem közölték mindidáig a nyilvánossággal.Igaz,hogy a megszállás alatt a román hatóságok tartottak ugyan népszámlálást,de adatait megbithatónak nem találom,mert a románság javára erősen elferditett és a magyarság kárára erősen torzitott feldolgozást nyujt.

„Mélusz" könyvkereskedés.

	Község	jelen levő össz.	6 évnél ifjabb	6 évnél idősebb	ebből ir, olv.	nem ir, nem olvas	% ban
1	Hadad	2249	399	185o	1173	677	36
2	H.Nádasd	844	148	696	444	252	36
3	H.győrtelek	1301	2o2	1o99	36	1o63	97
4	Kisnyires	41o	65	345	12	333	96
5	Bikácza	866	133	733	66	667	91
6	Somfalu	8o2	132	67o	15	655	98
7	Bogdánd	974	161	813	559	254	31
8	Sz.korond	483	1o4	379	69	31o	81
9	Bábcza	1o88	2o8	88o	252	628	71
1o	R.terebes	672	123	549	341	2o8	34
11	Nántü	93o	188	742	431	311	43

Az 191o.évi népszámlálás adatai.

Amint a táblázat is mutatja,legtöbben a magyar falvakban tudnak irni és olvasni,de nem is annyira babonások az emberek,mint a román falvak lakosai akik 9o,sőt 98 %-ban nem tudnak irni és olvasni,de ennek megfelelően babonások is.

Hadad vidékén élő népek hitvilága a nemzeti és vallási megoszlásnak megfelelően egymástól eltérő sajátságokat mutat.Legbabonásabb a román népség,akik között ma is otthonos a varázslásban,kuruzslásban,ki-

„Méliusz", könyvkereskedés.

sértetekben,ördögökben és boszorkányokban való hit. A magyar és német nép már nem annyira babonás,de még itt is kerül az öregek között,aki babonában hisz.A fiatalság ellenben részben az iskola,részben a városi élet hatása miatt gondolkozásában és hitvilágában a felvilágosultság jeleit mutatja.Ezektől hiába érdeklődtem a hitvilág felől,tudatlanságból származó babonás hitre ritkán találtam.

Hadad vidékén élő népek hitvilága az ország más vidékén élő népek hitvilágával nagyon sok rokonságot és hasonlóságot mutat.A magyar falvak lakóinak hitvilága az ország más vidékein élő magyarság hitvilágával mutat sok rokonságot,sőt egy szellemi és kulturközösségre utal.A román és német népnél ugyanigy megállapithatjuk a rokonságot és a hasonlóságot,mert a saját fajával szellemi és kulturközösségben él,legalábbis nagy különbözőségek nincsennek.Egyes szokások és babonák,amelyek Hadad környékén ismeretesek,az egész országban elterjedtek,sokszor teljes hasonlóságban,vagy talán más változatban élnek a nép lelkében, amint ezt a hitvilággal foglalkozó szakmunkák tanulmányozásából is megállapithattam.

A hitvilági történetek a magyarság lelkében nagyrészt,mint a régi idők emléke él és sokszor csak mint mesére emlékeznek vissza rájuk.Mindez az iskolázás hatására vezethető vissza.A jövő feladata az is-

„Mélusz", könyvkereskedés.

kolázást annyira a nép sajátjává tenni,hogy annak nyomán minden tudatlanság és babona elmaradjon,a hitvilág átalakuljon arra a szinvonalra,amely a kor müveltségében találja gyökerezését.

Minél több iskolát adunk a népnek és minél képzettebb tanszemélyzetről gondoskodunk,annál inkább várhatjuk,hogy müveltségben a kor szinvonalán élő embernemzedék növekedik,akik között nem a babonás hiedelem,hanem a tudomány uralkodik és a müvelődés virágzik.

„Méliusz", könyvkereskedés.

F o r r á s u l h a s z n á l t

m ü v e k :

A./Dr.Petri Mór: Szilágyvármegye monografiája. 19ol.Budapest.

B./Bárdi Ferenc: Hadad környékének népi és vallásos hitvilága.1942.

C./N.Barth Károly és Társai: A magyarság szellemi néprajza.IV.kt.1939.Budapest.

D./Dr.Illyés Endre: A magyar református földmüvelő nép lelkiélete,különös tekintettel vallásos világára.Szeged.1931.

E./Luby Margit: A parasztélet rendje.Budapest.1935.

F./Dr.Borovszky Samu: Szatmár vármegye.Budapest.

G./Magyar Statisztikai Közlöny 191o.évfolyam.

H./Szilágycsehi román falusi biróság földreform osztályának 226/1935.sz.végzése.

I./Szabó Dezső: Az elsodort falu.Geniusz kiadása.

J./Vadas József:Protestáns lelkület.Debrecen,1913.

K./Csopják Attila: Képek a magyarországi baptista misszió történetéből.Budapest,1928.

L./Dr.Kovács László: A néprajzi gyüjtés módszere. Turul szövetség kiadása,Budapest, 1939.

„Méliusz" könyvkereskedés.

T a r t a l o m :

Hadad és vidéke . . . . . 4 oldal
Bábcza . . . . . 51 "
Bikáczfalva . . . . . 4o "
Bogdánd . . . . . 45 "
Hadad . . . . . 7 "
Hadadgyőrtelek . . . . . 27 "
Hadadnádasd . . . . . 21 "
Kismyires . . . . . 36 "
Nántü . . . . . 56 "
Rákosterbes . . . . . 53 "
Somfalu . . . . . 43 "
Szilágykorond . . . . . 49 "
Iskolázás . . . . . .59 "
Népszámlálás adatai 191o.évről . . . . . 60 "
Lászlófi János . . . . . 29 "
Máté Mária . . . . . 9 "
Aikelén Adalbert . . . . . 16 "
Kulcsár Margit . . . . . 1o "
Pál Károly . . . . . 46 "

„Méliusz“ könyvkereskedés.

E K 570 .1952 CY SZ